

plan: LNC-scan voor:
Terras Maasoever – Berg aan de Maas

opdrachtgever: Gemeente Stein

datum: 22 oktober 2020

projectnummer: NL ST-20.03.01

*bureau***VERBEEK**
landschapsarchitectuur / ecologie / stedelijk ontwerp

Terras Maasoever – Berg aan de Maas

LNC-scan

projectnummer: NL ST-20.03.01

bureau **VERBEEK**
landschapsarchitectuur / ecologie / stedelijk ontwerp
lid van Netwerk Groene Bureaus

ir. M.A. Blaas
landschapsarchitect

Maastricht, 22 oktober 2020

Inhoudsopgave

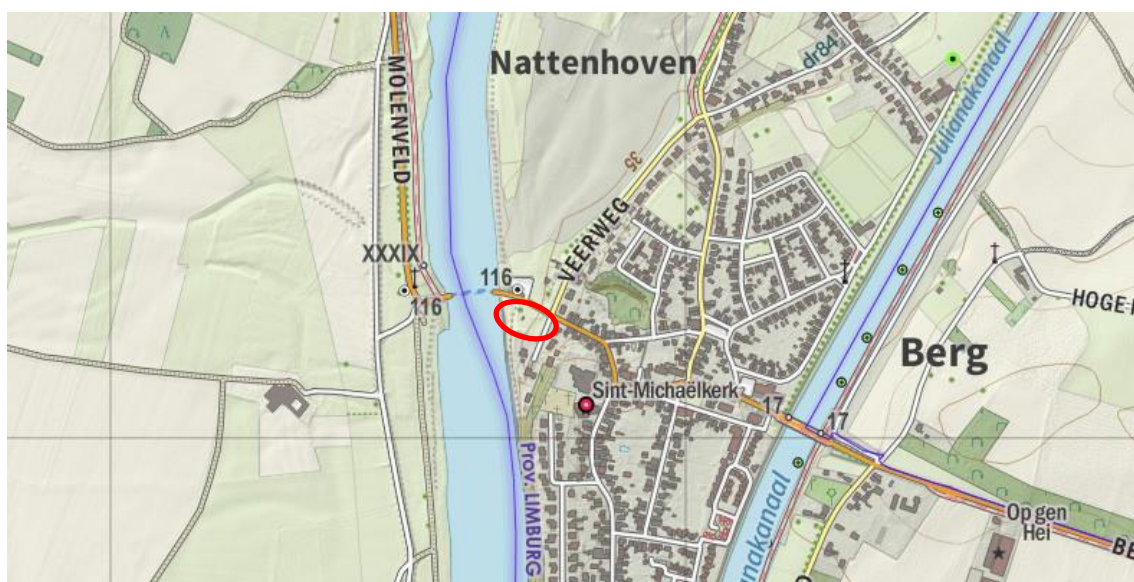
Inhoudsopgave	3
1 Inleiding	4
1.1 Aanleiding en doelstelling	4
1.2 Opzet van de rapportage	5
1.3 Beschrijving van de voorgenomen ingreep	5
1.4 Beschrijving van het onderzoeksgebied	7
2 Cultuurhistorische en Landschappelijke waarden	10
2.1 Methode	10
2.1 Cultuurhistorische waarden	10
2.2 Landschappelijke waarden	11
2.3 Conclusies Cultuurhistorische en Landschapswaarden	12
3 Natuurwaarden	13
4 Effectbeoordeling i.r.t. Bronsgroene Landschapszone	14
5 Eindconclusie en advies	15
Literatuurlijst	16

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doelstelling

Aanleiding

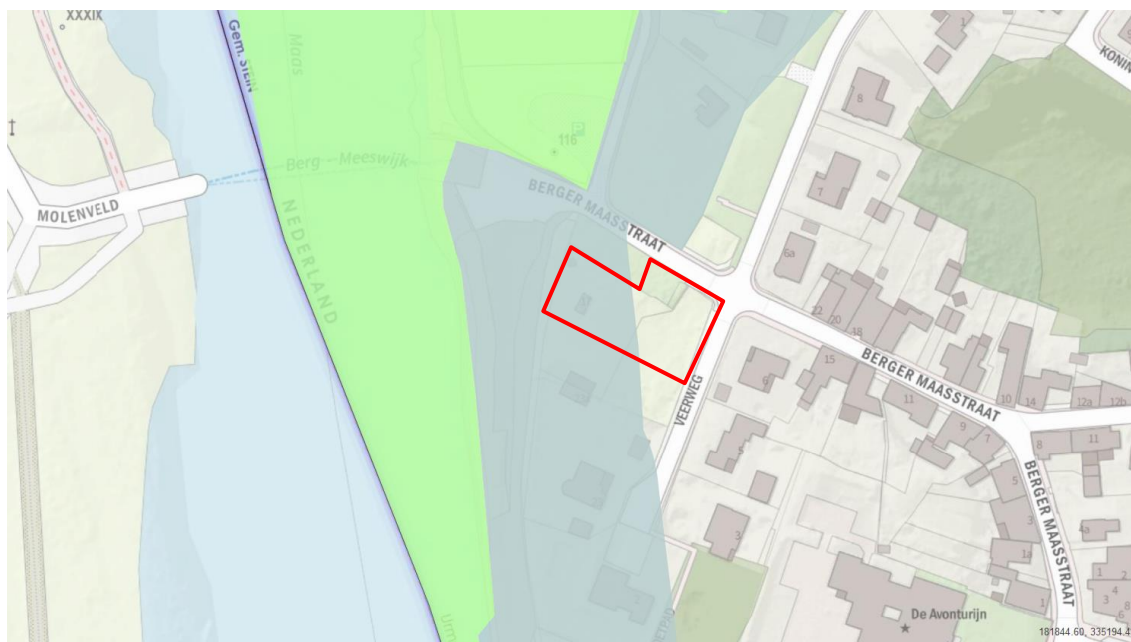
Middels een bestemmingsplanwijziging wordt voor de locatie Berger Maasstraat 17 in Berg aan de Maas de bestemming 'Wonen' met de functieaanduiding 'terras' omgezet in de bestemmingen 'Horeca' en 'Groen'. Naar aanleiding van de ter inzagelegging van het ontwerp-bestemmingsplan is door de Provincie Limburg een zienswijze ingediend. Hierin verzoekt de provincie om, in lijn met het provinciaal beleid, een toetsing uit te voeren aan het vigerende provinciale beleid ter plekke, betreffende de regelgeving omtrent de Bronsgroene Landschapszone. Voorliggende rapportage beantwoordt aan dit verzoek in de vorm van een LNC-scan. Het onderzoeksgebied is afgebeeld in figuur 1.

Figuur 1: Het onderzoeksgebied is gelegen nabij de veerstoep van het veer Berg aan de Maas – Stokkem.

Doelstelling

Voorliggend onderzoeksrapport heeft tot doel invulling te geven aan de vanuit provinciaal beleid en regelgeving gestelde verplichting onderzoek te verrichten naar de mogelijke effecten van de voorgestane ingreep op beschermde natuur- en landschapswaarden. Op basis van een globale effectbeoordeling wordt ook nagegaan in hoeverre de provinciale omgevingsverordening de voorgenomen ingreep in de weg staat. Tevens worden algemene aanbevelingen gedaan voor de uitvoering van de werkzaamheden conform de geldende kaders vanuit natuur- en landschapsbescherming.

Figuur 2: Ligging van de Bronsgroene Landschapszone (blauwgrijs) ten opzichte van het onderzoeksgebied (rood omrand). (bron kaart: limburg.nl)

1.2 Opzet van de rapportage

In de navolgende paragrafen wordt allereerst ingegaan op de voorgenomen ingreep en op de huidige verschijningsvorm van het onderzoeksgebied. Hoofdstuk 2 “Cultuurhistorische en landschappelijke waarden” beschrijft de aanwezige waarden op het gebied van landschap en cultuurhistorie. In hoofdstuk 3 “Natuurwaarden” worden de bevindingen uit de bureaustudie en het veldbezoek ten aanzien van beschermde natuurwaarden beschreven. In hoofdstuk 4 “Globale effectbeoordeling i.r.t. Bronsgroene Landschapszone” zijn de te verwachten effecten van de voorgenomen ingreep op provinciale regelgeving ten aanzien van de Bronsgroene Landschapszone geduid. Hoofdstuk 6 “Eindconclusie en advies” vormt de afronding van de LNC-scan en een vrijblijvend advies ten aanzien van de verdere realisatie van de voorgenomen ingreep.

1.3 Beschrijving van de voorgenomen ingreep

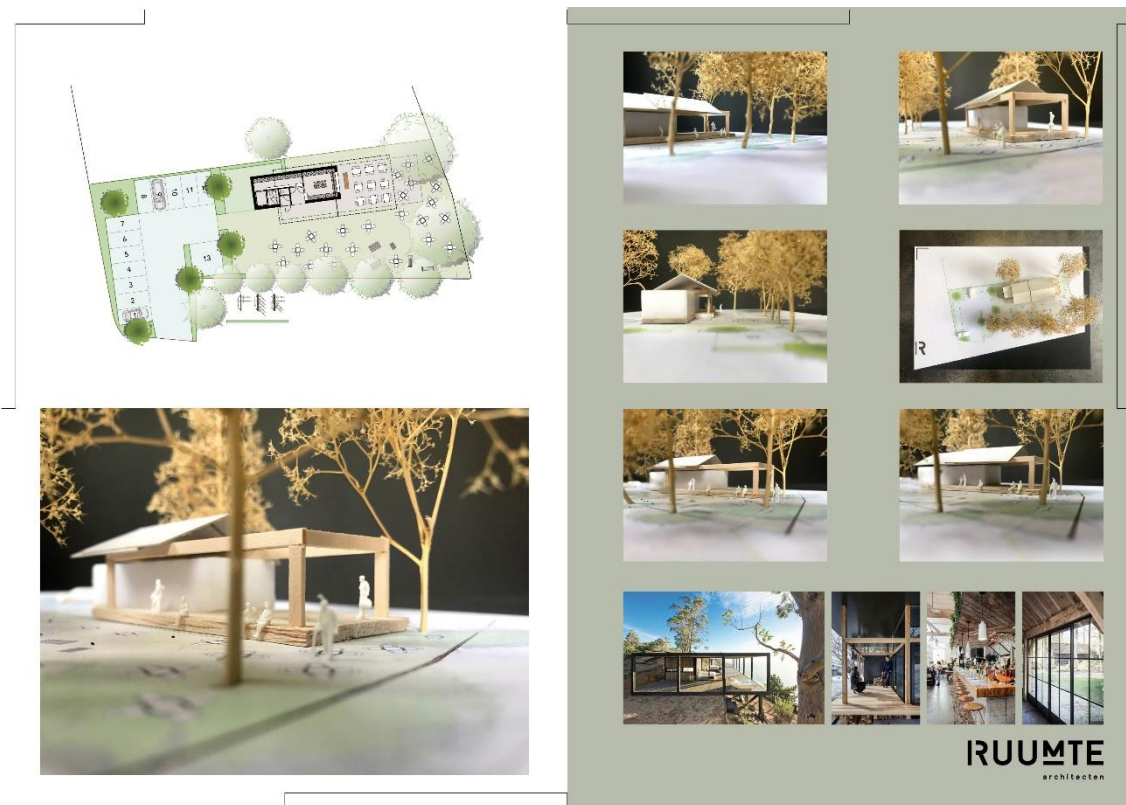
De familie Janssen is voornemens het bestaande terras met kiosk om te vormen tot een volwaardig horeca pand met buitenterras en parkeervoorziening. Ruimte Architecten heeft hiervoor een voorstel gemaakt. Zie hiervoor de figuren 3 en 4.

Het terrein wordt opgeruimd en met de herinrichting wordt samenhang in het terrein gecreëerd. De oude bomen aan de Maaszijde blijven gehandhaafd, mede als onderdeel van de voormalige tuin van de naastgelegen villa. Langs de oost- en noordrand van het terrein staat nog een aantal muurrestanten van de woningen die hier voorheen hebben gestaan in wat nu de brede berm van de Berger Maasstraat is. Deze muurdelen worden behouden en zichtbaar gemaakt als relictten van de historische beëindiging van het bebouwingslint van Berg aan de Maas. De bomen die aan deze zijde van het terrein staan worden naar alle waarschijnlijk gerooid en vervangen door een haag. Vanuit de gemeentelijk herplantverplichting wordt nog overwogen om hier een bomenrij terug te planten. De Laurierhaag aan de zijde van de Veerweg blijft behouden, omdat deze nu reeds functioneert als een goede afscherming naar de achtergelegen villa's. Dit houdt ook de

parkeervoorziening uit het zicht. Op de parkeerplaats wordt ter aankleding een aantal bomen aangeplant.

Figuur 3: Overzicht van de totale voorgenomen ontwikkeling. Alleen het gedeelte zuidelijk van de Berger Maasstraat is onderdeel van voorliggende scan.

Figuur 4: De voorgenomen herinrichting van het terrein met maquette en referentiebeelden van de te realiseren architectuur. Nota bene: het plankaartje ligt met de zuidkant naar boven.

1.4 Beschrijving van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied is gesitueerd aan de Berger Maasstraat nabij de veerstoep. Een luchtfoto met de ligging van het onderzoeksgebied is weergegeven in figuur 5. Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van circa 990 m².

Figuur 5: Begrenzing van het onderzoeksgebied (bron luchtfoto: limburg.nl).

Figuur 6: Zicht op het onderzoeksgebied vanaf de Veerweg.

Figuur 7: Zicht op de veerstoep vanaf het einde Van het bebouwingslint van de Berger Maasstraat.

Figuur 8: Zicht op de huidige afscherming van Het onderzoeksgebied.

Figuur 9: Zicht op het onderzoeksgebied vanaf de veerstoep. Links staat een monumentale Linde.

Figuur 10: Uitzicht over de Maas in zuidelijke richting vanaf de veerstoep.

Figuur 11: Zicht op het Maasdal tussen Meeswijk En Stokkem vanaf de rand van het onderzoeksgebied.

Figuur 12: Uitzicht vanaf de overzijde van de Maas op Berg en het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied bevindt zich rechts van de veerstoep achter de bomen (bron foto: Google streetview 2019).

2 Cultuurhistorische en Landschappelijke waarden

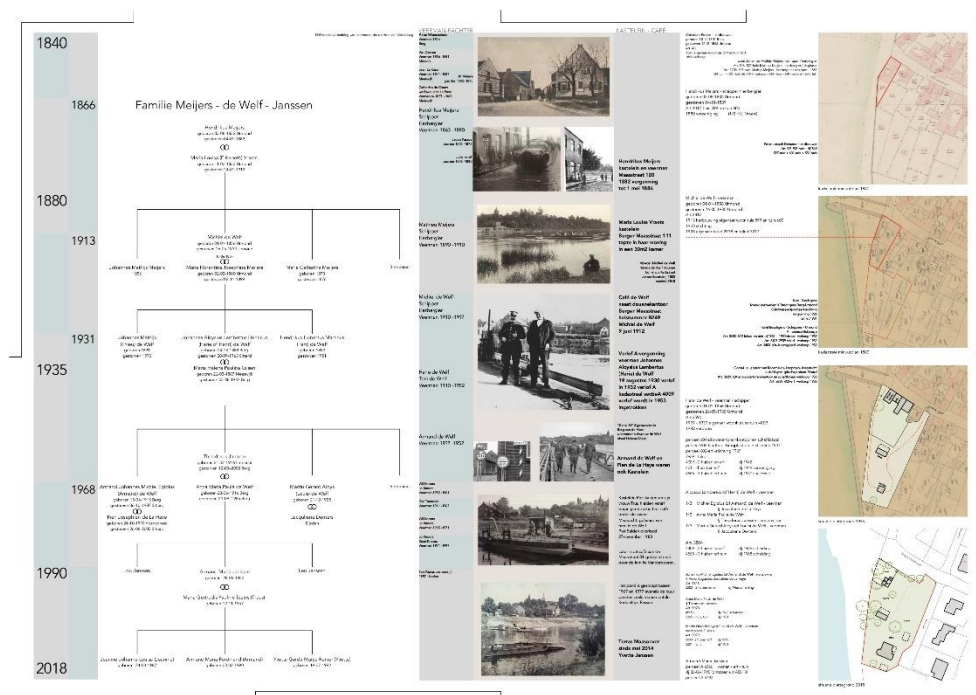
2.1 Methode

In het kader van dit verkennende onderzoek naar de cultuurhistorische en landschapswaarden heeft een bureaustudie plaatsgevonden waarbij gekeken is naar de aanwezigheid van bijzondere cultuurhistorische en landschappelijke waarden in het onderzoeksgebied. Hiertoe zijn de historische kaarten van het gebied geraadpleegd en is nagegaan wat daarvan nog zichtbaar is in de huidige situatie. Uitgangspunt hierbij vormen de kernkwaliteiten Visueel-Ruimtelijk karakter, Cultuurhistorisch erfgoed, Groene karakter en Reliëf en de wijze waarop deze zich manifesteren in het landschap ter plekke. Een overzicht van de geraadpleegde bronnen is weergegeven in de literatuurlijst.

Naast de bureaustudie is op 21 oktober 2020 een veldbezoek gebracht aan het onderzoeksgebied. Hierbij is bijzondere aandacht besteed aan de staat van onderhoud van de aanwezige waarden, de uitstraling en de natuurlijke samenhang van elementen ter plekke en de geschiktheid van de betreffende locatie voor eventueel herstel van cultuurhistorische en landschapswaarden.

2.1 Cultuurhistorische waarden

Cultuurhistorisch erfgoed is een van de kernkwaliteiten van de Bronsgroene Landschapszone die getoetst dienen te worden bij een voorgenomen ingreep. Het stuk van Ruimte architecten geeft een goed beeld van de wijzigingen die het onderzoeksgebied in de afgelopen 200 jaar heeft ondergaan.

Figuur 13: Overzicht van de historische ontwikkeling van het onderzoeksgebied. (bron: schetsplan Ruimte architecten)

Het onderzoeksgebied was oorspronkelijk onderdeel van het Bebouwingslint van Berg aan de Maas, met als onderdeel daarvan het douanekantoor en een café. Ook aan de noordzijde van de Berger Maasstraat stonden van oorsprong gebouwen. Deze situatie wordt eind jaren '60/begin jaren '70 grondig gewijzigd met als resultaat de Veerweg en aanliggende villa's. In die tijd krijgt Berg aan de Maas haar huidige, moderne, aanzicht. De bebouwing aan de noordzijde tegenover het onderzoeksgebied wijkt uiteindelijk ook in de jaren '80. Hier keren echter geen woningen voor terug. De villa's aan de Veerweg vormen sindsdien de bebouwingsrand aan de Maaszijde van het dorp.

Zuidelijk van het onderzoeksgebied wordt in de jaren '30 de huidige villa Berger Maasstraat 23 gebouwd op het terrein van een voormalige grindhandel. Uit diezelfde tijd dateert nog een paar bomen in het gebied.

Sinds 1990 behoren het onderzoeksgebied en het aangrenzende terrein tussen Veerweg en Berger Maasstraat tot het eigendom van de familie Janssen.

De Berger Maasstraat was onderdeel van een transportroute tussen het hertogdom Jülich (met Sittard als Marktstad) en de zeehavens van Vlaanderen/Brabant en Holland. Deze functie is min of meer blijven bestaan tot de komst van de Maasbrug in Maaseik eind 19de eeuw. Tegenwoordig hebben weg en veerpont een regionaal verbindende functie alsmede een functie voor toerisme en recreatie. Tot in de jaren '60 werd de oost-west oriëntatie van de handelsroute geaccentueerd door het bebouwingslint. Na de sloop van de gebouwen en de bouw van de villa's in de Veerweg heeft het gebied zich gevoegd naar de dominante noord-zuid oriëntatie van het Maasdal. De geschiedenis van de handel via Berg aan de Maas en de binding van het dorp met de rivier is daarmee deels onzichtbaar geworden.

Sinds een doorbraak in 1624 stroomt de Maas bij Berg in noordelijke richting. Noordelijk van de veerstoept bevonden zich twee forse eilanden. De hoofdstroom van de Maas lag aan de westzijde van deze eilanden. De oostelijke Maasoever werd gevormd door de Veerweg en de Bergerstraat. Ter plekke van het onderzoeksgebied ligt deze oever direct westelijk van het terrein. Halverwege de 19de eeuw zijn de eilanden bij het vaste land van Nattenhoven/Berg aan de Maas gevoegd, teneinde de bevaarbaarheid van de Maas te verbeteren. Dit gegeven is ondanks het Grensmaasproject nog altijd zichtbaar in het landschap, doordat de bebouwing van Berg aan de Maas en Nattenhoven noordelijk van de veerstoept sterk naar het oosten wijkt en op ruime afstand van de Maas ligt. De oude Maasoevers staan representatief voor de dynamiek van de Maas.

2.2 Landschappelijke waarden

De landschappelijke waarden worden in de Bronsgroene Landschapszone vertegenwoordigd door de kernkwaliteiten Cultuurhistorisch erfgoed (zie paragraaf 2.1), Visueel-Ruimtelijk karakter, Groene karakter en Reliëf.

De landschappelijke waarde van het onderzoeksgebied en de ruimere omgeving wordt bepaald door de Maas en de voormalige Maasoevers enerzijds en de overgang tussen de openheid van het Maasdal en de beslotenheid van Berg aan de Maas anderzijds.

Berg aan de Maas ligt op en aan de oostelijke dalwand van het Maasdal. Tussen veerstoept en Julianakanaal wordt een hoogte van 18 meter overbrugd. Daarnaast ligt Berg aan de Maas op een kaap, een uitstekende punt van het hooggelegen plateau terras die is ontstaan met dank aan een prehistorische Maasmeander. Nattenhoven en het kasteel van Obbicht liggen in deze meander. De westelijke dalwand van het Maasdal (de Hoge Kempen) is nauwelijks zichtbaar, maar bevindt zich ter hoogte van de Zuid-Willemsvaart. Wel goed zichtbaar is de westelijke Maasoever van de bedding waar de Maas tot begin 17de eeuw nog stroomde. Deze is herkenbaar aan de groene rand

in de verte, langs de Daalderdijk tussen Meeswijk en Stokkem. De oostelijke maasoever(s) liggen direct westelijk van het onderzoeksgebied en zijn herkenbaar als treden in het reliëf. Dit zijn markante landschapselementen die bijdragen aan de historische beleefbaarheid van de dynamiek van het Maasdal. Overigens is de geschiedenis van de dynamiek van de Maas noordelijk van het onderzoeksgebied in recente jaren grotendeels vergraven in het kader van waterveiligheid.

De beleving van het landschap is vooral noord-zuid gericht met dank aan de dominant aanwezige dalwand van het Maasdal en noord-zuid georiënteerde groenstructuren aan beide zijden van de Maas. De groenstructuur langs de westzijde van het zoekgebied draagt bij aan deze landschapsbeleving. De ietwat rommelige inrichting van de percelen rondom de veerstoept belemmert een optimale beleving van deze noord-zuid oriëntatie. Desondanks vormt de noord-zuid oriëntatie van het landschap hier een sterke kwaliteit van het Maasdal.

De landschappelijke beleving in oost-west richting kende tot in de jaren '60 een abrupte overgang tussen de openheid van het Maasdal en de beslotenheid van de kom Berg aan de Maas. Sindsdien heeft zich hier een soort rommelige overgangszone gevormd bestaande uit een diversiteit aan groenstructuren en hekwerken langs Maas, Veerweg en tussenliggende percelen. Mede hierdoor wordt de kaap waarop het dorp is gelegen niet sterk ervaren vanuit het Maasdal. Hiervoor ontbreekt ook zicht op het dorp.

Andersom, dus gezien in westelijke richting, bieden het onderzoeksgebied en omgeving een waardevol uitzicht over het Maasdal en de westelijke Maasoever met in de verte Meeswijk, Stokkem en een smal randje Hoge Kempen.

2.3 Conclusies Cultuurhistorische en Landschapswaarden

Aan de hand van de resultaten van het veldbezoek en de gegevens uit de geraadpleegde literatuur is een aantal conclusies getrokken aangaande het voorkomen van cultuurhistorische en landschappelijke waarden in het onderzoeksgebied.

1. Uit het onderzoek komt naar voren dat de cultuurhistorische waarden die relevant zijn voor het onderzoeksgebied de oude Maasoevers en de Berger Maasstraat betreffen, beide gelegen direct buiten het onderzoeksgebied. Voor het onderzoeksgebied zelf is de relatie met de villa aan de zuidzijde relevant evenals de nog aanwezige vooroorlogse bomen.
2. Landschappelijke waarden zijn aanwezig in de vorm van de oostelijke dalwand van de Maas en de noord-zuid oriëntatie in de openheid van het Maasdal. Het visueel-ruimtelijk karakter vormt een sterke kwaliteit op en direct om de Maas. In en om het onderzoeksgebied is deze kwaliteit juist diffuus, maar liggen hier wel kansen voor de versterking van deze kernkwaliteit.
3. De groenstructuur van de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied vormt een sterke weergave van de kernkwaliteit groene karakter. De groenstructuur in en om het onderzoeksgebied vormt hierin echter een zwakke schakel, omdat deze slechts beperkt een bijdrage levert aan de entree en markante positie van de kern Berg aan de Maas op een kaap van het plateauterras. Mede hierdoor is de kernkwaliteit reliëf evenmin sterk vertegenwoordigd in de beleving van het landschap ter plekke, terwijl deze op de schaal van het Maasdal rondom Berg aan de Maas zich juist sterk doet gelden. Hier liggen overigens wel kansen als onderdeel van de herinrichting van het onderzoeksgebied.

De effecten van de voorgestelde varianten op de aanwezige cultuurhistorische en landschappelijke waarden zijn nader besproken in hoofdstuk 4.

3 Natuurwaarden

Om een beeld te krijgen van de natuurwaarden, en daarmee de kernkwaliteit groen karakter, in het onderzoeksgebied is de toelichting op de bestemmingsplanwijziging geraadpleegd (CityPlanning advies, juli 2020). Daarin staat in het volgende ten aanzien van natuur:

Soortenbescherming

Het perceel waarop het plangebied van toepassing is, is deels in gebruik voor de terrasfunctie en deels als tuin. De tuin wordt op dit moment ook gebruikt als opslagruimte voor diverse materialen. De tuin bestaat overwegend uit grasland, zonder gebouwen, waarop een populierenrij staat en enkele solitaire bomen. Er is geen oppervlaktewater aanwezig zoals een vijver, poel of sloot. Door het intensieve grondgebruik ontbreken gunstige biotopen voor beschermde florasoorten. Mogelijk maakt een aantal algemeen voorkomende, niet beschermde vlindersoortengebruik van het plangebied. Voor libellen is er in het plangebied geen gunstig biotoop aanwezig. Het landbiotoop vormt eveneens geen geschikt habitat voor beschermde reptielen en amfibieën. De eventuele incidentele aanwezigheid van niet beschermde soorten, zoals de gewone pad of bruine kikker, vormt geen belemmering voor het planvoornemen. De aanwezigheid van algemeen voorkomende grondgebonden zoogdieren (zoals konijn, mol, muis) is eveneens niet uit te sluiten, maar vormt ook geen belemmering voor de planontwikkeling. Voor deze algemeen voorkomende, niet streng beschermde soorten, geldt een algemene zorgplicht bij de realisatie van het plan. Vissen komen ook niet voor in het plangebied. Voor broedvogels geldt dat effecten op jaarrond beschermde nesten niet optreden omdat er geen geschikte nestplekken aanwezig zijn voor die betreffende soorten. Effecten op algemeen voorkomende soorten vogels kunnen weliswaar optreden als kapwerkzaamheden worden uitgevoerd binnen de broedperiode, maar als deze werkzaamheden buiten de broedperiode (half maart -half juli) worden uitgevoerd is deze verstoring niet aan de orde. In de bomen zijn geen holtes, gaten of scheuren aanwezig die kunnen dienen als nest-of verblijfplaats voor vleermuizen. Aangezien ook bebouwing in het plangebied ontbreekt, is het uitgesloten dat nadelige effecten op vaste nest-of verblijfplaatsen van vleermuissoorten optreden. Vleermuizen benutten het plangebied mogelijk als foerageergebied, maar de eventuele kap van enkele bomen zal niet leiden tot nadelige effecten op de duurzame instandhouding van deze soort. Er is voldoende foerageergebied in de directe omgeving aanwezig.

Samengevat kan worden gesteld dat vaste nest- en verblijfplaatsen van streng beschermde flora-en faunasoorten niet aanwezig zijn en dat het plangebied alleen een geschikt leefgebied vormt voor algemeen voorkomende soorten. Hiervoor geldt een algemene zorgplicht. Als een aantal bomen dient te worden gekapt voor de planrealisatie, dan dient dit te gebeuren buiten het broedseizoen.

Conclusie

Vanuit de natuurwaarden zijn er geen belemmeringen voor de bestemmingswijziging. Er hoeft in het kader van de Wet natuurbescherming geen vergunning en/of ontheffing te worden aangevraagd voor de planontwikkeling. Vanuit natuurbelangen is sprake van een goede ordening.

De kernkwaliteit groene karakter wordt in het onderzoeksgebied dus niet gekenmerkt door bijzondere vegetaties en/of wettelijk beschermde flora en fauna.

4 Effectbeoordeling i.r.t. Bronsgroene Landschapszone

Op basis van de conclusies uit hoofdstuk 2 kan worden gesteld, dat bij de voorgenomen inrichting van het onderzoeksgebied rekening gehouden dient te worden met de kernkwaliteiten uit de Bronsgroene Landschapszone. Alleen het westelijk deel van het onderzoeksgebied ligt in de Bronsgroene Landschapszone. Om de effectbeoordeling praktisch te houden, wordt het gehele onderzoeksgebied erin betrokken. Hieronder is per kernkwaliteit beoordeeld in hoeverre de voorgenomen ingreep past binnen de kaders van de provinciale omgevingsverordening.

Reliëf

- De herinrichting van het onderzoeksgebied zelf levert geen inbreuk op de kernkwaliteit reliëf, omdat het terrein niet vergraven wordt.
- Door een goede keuze te maken in de te behouden/aan te vullen groenstructuur op het terrein kan op termijn een kwaliteitsbijdrage worden geleverd aan de beleving van de oostelijke dalwand van de Maas en de kern Berg aan de Maas als markant punt op de knik in deze dalwand.

Visueel-Ruimtelijk karakter

- De voorgenomen ingreep levert een kwaliteitsbijdrage aan het visueel-ruimtelijk karakter van het onderzoeksgebied en de ruimere omgeving van de entree van Berg aan de Maas, mits de juiste keuze wordt gemaakt in groenstructuur en afscherming van het terrein aan de zijde van de Berger Maasstraat.
- De voorgenomen ingreep heeft geen effect op het Visueel-Ruimtelijke karakter van het Maasdal in groter verband.

Groene karakter

- De voorgenomen ingreep in het onderzoeksgebied vormt geen verslechtering van het groene karakter ter plekke, maar biedt juist kansen om tot een kwaliteitslag in positieve zin te komen ter plekke van de entree van Berg aan de Maas.
- De voorgenomen ingreep heeft geen effect op het groene karakter van het Maasdal in groter verband.

Cultuurhistorisch erfgoed

- De voorgenomen ingreep voorziet in het behoud van de oude bomen aan de maaszijde van het perceel. Daarmee wordt de historische band met de ernaast gelegen villa behouden.
- Daarnaast biedt de zijde van de Berger Maasstraat kansen om ook aan deze zijde de kernkwaliteit van het cultuurhistorisch erfgoed te versterken.
- De voorgenomen ingreep levert geen inbreuk op het cultuurhistorisch erfgoed in het grotere verband van het Maasdal en de oost-west handelsweg waar de Berger Maasstraat een onderdeel van was.

Conclusie

De voorgenomen ingreep heeft geen negatieve gevolgen voor de kernkwaliteiten van het landschap in groter verband en levert daarmee geen inbreuk op de Bronsgroene Landschapszone. Ditzelfde geldt voor de lokale schaal van Berg aan de Maas. Wel liggen hier nog kansen voor een versterking van de kernkwaliteiten aan de zijde van de Berger Maasstraat.

5 Eindconclusie en advies

Op basis van de effectbeoordeling kan worden geconcludeerd dat de voorgenomen ingreep geen inbreuk levert op de kernkwaliteiten van de Bronsgroene Landschapszone ter plekke en deels ook een kwaliteitsbijdrage levert.

Advies ten aanzien van de voorgenomen ingreep

De voorgenomen ingreep kan op basis van deze toetsing doorgang vinden. Wat betreft de bomenstructuur aan de zijde van de Berger Maasstraat is het advies om sowieso de Italiaanse populieren te rooien. Deze bomen leveren geen kwalitatieve bijdrage aan het onderzoeksgebied, noch aan de entree van Berg aan de Maas in ruimer verband. Een nette haag van een inheems soort, bijvoorbeeld Haagbeuk of Liguster is te adviseren (dit geldt ook voor de zijde van de villatuin). Voor de Essen langs de buitenzijde van de te verwijderen schutting is het advies ze vooralsnog te handhaven in afwachting van een door de gemeente te initiëren integrale herinrichting van de entree van Berg aan de Maas. Mocht dat wenselijk zijn, dan kunnen deze bomen waarschijnlijk nog iets verder opgekroond worden voor het doorzicht naar de nieuwe horeca. De reden voor dit advies is de huidige massa-ruimte verhouding ter plekke van de entree van Berg aan de Maas.

Literatuurlijst

City Planning Advies, juli 2020. Bestemmingsplan Terras Maasoever, gemeente Stein. City Planning Advies, Sittard.

Ruumte Architecten, *Zonder datum*. Schetsplan Terras Maasoever. Ruumte architecten, Urmond.

Ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer (reliëf)

Limburg.nl (kaartviewer)

Topotijdreis.nl (historische ontwikkeling gebied)

